

Mersin-Aydıncık İlçesi Anıt Dallı Servileri (*Cupressus sempervirens L. var. horizontalis* (Mill.) Gord.)

R. ÖZÇELİK

SDÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, ISPARTA

Özet: Ülkemizde bugüne kadar bir çok anıt ağaç ve meşcerenin tespiti yapılmıştır. Bu çalışmada, Mersin ili Aydincık İlçesindeki; çap, boy, yaş, tepe çapı (somut özellikler) ve Mistik özellikleri (soyut özellikler) nedeniyle anıt ağaç niteliği taşıyan iki adet Dallı Servi (*Cupressus sempervirens L. var. horizontalis* (Mill.) Gord.) tanıtılmıştır. Bu iki ağaç, şimdiye kadar anıt ağaç olarak tescilli yapılmış en uzun boylu servi bireyleridir. Bu nedenle; doğal, kültürel ve estetik değere sahip bu doğal varlıkların korunması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anıt ağaçlar, Servi, Türkiye

Monumental Mediterranean cypresses in Mersin-Aydıncık County (*Cupressus sempervirens L. var. horizontalis* (Mill.) Gord.)

Abstract: Many monumental trees and stands have been defined in Turkey. This study presents two Mediterranean Cypress trees that were defined as monumental trees in terms of diameter, height, age, crown diameter (concrete features), and their mystical features (abstract features). These monumental trees located near to Aydincık, Mersin are probably the highest Mediterranean cypress in Turkey (registered). Therefore these natural monuments should be protected for their natural, cultural, and aesthetical values.

Key Words: Monumental trees, Mediterranean Cypress, Turkey

Giriş

Özellikle 1900 'lü yılların başından beri süre gelen ve doğal dengenin bozulması pahasına gerçekleştirilen endüstrileşme; doğa tahribatına ve çevresel sorunların artmasına neden olmuştur. Yine aynı dönemde; doğa sevgisinin ve çevre bilincinin artmasına koşut olarak, özellikle doğa tarihinin canlı tanıkları olan, yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşabilmiş, toplum ve insan psikolojisini derinden etkileyen, geçmişle gelecek arasında önemli bir köprü vazifesi gören ağaçların tespitine ve korunmasına yönelik çalışmalar giderek artmıştır [1, 2].

Anıt ağaç ya da meşcerelerin, yetiştikleri yörenin ekolojik koşullarının incelenmesinde ve amaçlanan ekolojik koşullar kompleksinin ortaya çıkarılmasında önem taşıdığı belirtilmektedir [3]. Özkan (1990)[4], doğu ladininden alınan gövde kesitlerinden yararlanarak dendrokronolojik bir çalışma yapmış ve Doğu Karadeniz bölgesinin geçmiş yıllarına ilişkin tarihsel ve iklimsel gelişmeleri incelemeye olanak veren 230 yıllık "doğu ladin standart kronolojisi" oluşturmuştur.

Birçok kültür ve medeniyetin beşiği olan ülkemizde, değişik ekolojik koşullarında sağladığı avantajla geçmişten günümüze kadar ulaşabilmiş ve anıt ağaç olarak nitelendirilebileceğimiz pek çok ağaç, hatta bunların meşcereleri bulunmaktadır [5].

Ülkemizde saptanan anıt ağaç sayısının orman bakanlığı kayıtlarına göre yüz; kültür bakanlığı kayıtlarına göre 2000 civarında olduğu belirtilmektedir. Ancak, bu eşsiz doğa harikalarının bir çoğu toplumumuzun her kesiminden insan tarafından tahrip edilmiştir [6].

Yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışlagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boylara ulaşan, yöre tarihinde, kültür ve folklorunda özel yeri bulunan; geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip ağaçlar anıt ağaç olarak isimlendirilmektedir [7, 1]. Bu tanımdan hareketle anıt ağaçlar dört gruba ayrılmıştır.

- (1) Tarihi anıt ağaçlar,
- (2) Folklorik anıt ağaçlar,
- (3) Mistik anıt ağaçlar,
- (4) Boyutsal anıt ağaçlar [6].

Anıt ağaçların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, öncelikle korunması ve korunması için de kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu amaçla özellikle son on yılda ülkemizde anıt ağaçların tespitine yönelik çalışmalar hızlanmıştır [1, 2, 5, 6, 8, 9, 3, 10, 11, 12, 13].

Bu çalışmada; Mersin ili, Aydincık ilçesi, Duruhan köyü Bucak mahallesi mevkiinde bulunan ve yerel halk arasında "İkiz Katran" olarak da anılan iki adet Dallı Servinin (*Cupressus sempervirens L. var. horizontalis* (Mill.) Gord.) taşıdıkları gerek somut ve gerekse soyut özellikleri nedeniyle anıt ağaç olarak, literatüre kazandırılması gerektiği düşünülmüştür.

Servi; kıymetli odunu yanında, endamlı görüntüsü ve muhteşem yeşil bir alevi andıran tepe yapısının rolü ile geçmişten günümüze yakın bir ilgiye konu olmuştur. Eski Mısır, Lübnan ve İran'da yaşayan toplumların Sedir, Servi ve Ardıç gibi ağaç türlerini Kutsal sayarak bu ağaçlardan yapılan her türlü eşya ve malzemeyi saray, mezar ve tapınaklarının vazgeçilmez öğeleri olarak görmüşlerdir. Zerdüş dinine inananlara göre ateşi simgeleyen servi, Yunanlılar için sonsuzluğu temsil ettiğinden, ünlü filozof Plato, düşüncelerini bu ağaçtan

yapılmış levhalar üzerine kazıtmıştır. Yine Yunan Mitolojisinde Akdeniz Yöresi'nin önemli ağaç türlerinden sayılan Servinin, Apollon'un aşık olduğu Girit'li Cupaerrios adında bir delikanlının Tanrı Zeus tarafından ağaç haline getirilmiş görüntüsü olduğu belirtilmiştir [14]. Belki de bu nedendir ki; bu eşsiz doğa harikaları geçmişten günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

Materyal ve Metot

Anıt ağaçların seçiminde, tarihi, folklorik ve mistik gibi soyut niteliklerle; yaş, boy, gövde çapı ve tepe çapı gibi somut nitelikler dikkate alınmaktadır. Ancak; anıt ağaç seçiminde kullanılan soyut ve somut değerler için ulusal ya da uluslar arası düzeyde belirlenmiş bir standardın bulunmadığı da belirtilmektedir [6].

Bu çalışmada; bugüne kadar ülkemizde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda kullanılmış ve halen kullanılmakta olan envanter yöntemlerinin bir kombinasyonu olan yeni bir anıt ağaç envanter yöntemi (*Genç-Güner Yöntemi*) kullanılmıştır. Bu yöntem 2005 yılı içerisinde “**TS 13137** Anıt ağaçlar-Envanter, Seçim Kuralları ve İşaretleme” standardı adıyla ulusal standart olarak kabul edilmiştir. Bu yöntemde; anıt ağaç olabilecekleri düşüncesiyle seçilen ağaçların somut özellikleri (çap, boy, yaş, vb.) bakımından anıt ağaç olarak değerlendirilip değerlendirilemeyecekleri “*anıt ağaç değerlendirme yöntemi*” ile karşılaştırılmıştır [6]. Belirtilen envanter yöntemine göre aşağıda açıklanan ölçümler gerçekleştirilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Ağaç çapının ölçülmesi

Ağaçların, toprak yüzeyindeki ($d_{0,30}$) ve göğüs yüksekliğindeki ($d_{1,30}$) çevreleri “cm” duyarlılığında ölçülerek, belirlenen çevre değeri π (3,14) sayısına bölünerek çap değerleri hesaplanmıştır.

Ağaç boyunun ölçümü

Boylar, bir boy ölçer yardımıyla 0,5 m duyarlılığında ölçülmüş ve 50 cm duyarlılıkta aşağıya doğru yuvarlanarak belirlenmiştir. Örneğin; ağaç boyu 15,50 m - 15,90 m arasında ölçülmüş ise ağaç boyu 15,50 m olarak kabul edilmiştir.

Ağaç yaşının tahmini

Yaşlar, ağaçların göğüs yüksekliğinden ($d_{1,30}$), artım burgusu ile alınan artım kalemlerinde belirlenen yıllık halka sayıları yardımıyla tahmin edilmiş ve sonu “0” ve “5” ile biten rakamlarla belirtilmiştir. Orman ve Kültür Bakanlıklarının bünyesinde gerçekleştirilen çalışmalarda, yaş tahmininin; en az 25 cm uzunluğundaki “artım kalemlerinde” belirlenecek yıllık halka sayılarından yola çıkılarak yapılması gerektiği belirtilmektedir. Bu amaçla, alınan artım kalemlerinin 25 cm’lik kısımlarında bulunan yıllık halka sayıları, her ağacın kabuksuz gövde çapına oranlanarak yaş tahmin edilmiştir.

Ağaç tepe çapının ölçülmesi

Ağaçların, tepe tacı iz düşümü içinde kalan doğu, batı, güney ve kuzey yönlerindeki yarıçapları ölçülmüştür. Ölçümlerde; şerit metrenin “0” noktası daima ağaç gövdesinin ortasına denk getirilmiştir. Ağaçlarda, Güney, Kuzey, Doğu ve Batı istikametlerinde tepe tacı yarı çapları belirlenmiş ve her ağacın doğu-batı ve kuzey-güney yönlerindeki tepe yarı çapları toplanarak ağaçların her iki istikametteki çapları bulunmuştur. Bulunan bu tepe çapı değerleri toplanıp ikiye bölünerek ortalama tepe çapı değerleri elde edilmiştir.

Ağacın soyut özelliklerine (Tarihi, mistik ve folklorik) ilişkin değerlendirme

Seçilen ağaçların soyut özelliklerine ilişkin değerlendirmelerde yöre halkının ağaçlar hakkında anlattıkları ve inanışları temel alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Ülkemizde bugüne kadar yapılan anıt ağaç envanterlerine ilişkin çalışmalarda Servi (*Cupresus spp.*) türüne ait bazı anıt ağaçların da tespit edilmiş olduğu görülmektedir. Ancak, ülkemizde anıt ağaç envanterine ilişkin düzenli ve kapsamlı bir çalışma olmadığı için anıt ağaç niteliği taşıyan servilerin miktarı ve bulunduğu yerler tam olarak bilinmemektedir. Neyişçi (1989) [15]; Beşkonak saf servi ormanında yaptığı çalışmalar sırasında; 43 m boyunda ve 140 cm çapında servi fertleri ölçtüğünü belirtmektedir. Ülkemizde tescilli yapılmış bulunan bazı anıt servilere ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir [16,17,18].

Çizelge 1. Ülkemizde Saptanmış Anıt Serviler [8, 16, 17, 18]

Ağaç Türü	Çevre ($d_{1,30}$)	Çap ($d_{1,30}$)	Tahmini Yaş (Yıl)	Boy (m)	İl	Mevki
Servi Cupresus spp.	610	-	500	18	Bursa	Mak Camii
	660	211	909	27	Denizli	Sarayköy
	655	208	1060	30	Denizli	Sarayköy
	410	130	450	25	Antalya	Finike
	565	180	250	30	Muğla	-
	437	139	300	31	K.Kıbrıs	Güngörköy
	215	68	100	28	K.Kıbrıs	Lefkoşa

a

b

Şekil 1. Anıt Ağaçların Genel Görünümü

Yukarıda belirtilen envanter yöntemine uygun olarak seçilen ağaçlar üzerinde yapılan ölçüm ve gözlemler sonucu elde edilen sonuçlar Çizelge 2 ve 3'de verilmiştir. Ağaçların anıtsal değerleri; Genç-Güner (2003) yönteminde belirtilen değerlendirme esasları kullanılarak hesaplanmıştır. Dallı serviler için hesaplanan Şimdiki anıtsal değerler (ŞAD 1 nolu ağaç için =78; 2 nolu ağaç için= 87 dir.); her iki değer ilgili yöntemde anıt ağaçlar için belirtilen en küçük ölçü değerlerinden çok daha büyüktür (Yöntemdeki Minimal Anıtsal Değer =38). Anıt ağaçlar orman yoluna ve dere tabanına çok yakın bir yerdedir. Bu yörede ve özellikle dere yatakları içerisinde dallı servi geniş yayılış göstermektedir.

Yaşlı bireylerin dalları ve özellikle genç bireylerin gövdeleri yöre halkı tarafından kesilerek hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir. Anıt ağaç niteliğindeki servi ağaçları arasındaki mesafe 8,1 m dir. Bu ağaçların hemen yanında yine anıt ağaç olması büyük olasılık olan üçüncü bir bireyin ise kesilmiş olduğu görülmüştür. Anıt ağaçların bulunduğu alanın civarında yerleşim alanları da bulunmaktadır. Dikkati çeken önemli ve sevindirici bir özellik de; bu insanların anıt servi ağaçlarını sahiplenmiş olmaları ve korumak için çaba sarf etmeleridir. Yöre halkı tarafından “ulu” ağaç olarak nitelendirilen bu ağaçlardan dal dahi kesilmesi hoş karşılamamakta ve uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.

Çizelge 2. Nolu Anıt Servi Ağacının Özellikleri

Tür Adı (Türkçe): Dalı Servi			
Önerilen Adı:		İl: Mersin	
Tür Adı (İngilizce): Mediterranean Cypress		İlçesi: Aydıncık	
Tür Adı (Bilimsel): <i>Cupressus sempervirens</i> <i>L. var. Horizontalis</i> (Mill.) Gord.)		Köy: Duruhan	
Ölçüm Tarihi: 15.09.2004		Orman İşletme Müdürlüğü: Gülnar	
Enlem:		Mevkii: Bucak mahallesi	
Boylam:		Bölme No: 184	
Yükselti (m) 615 m		Bakı Düz Arazi	
		Eğim (%) -	
		Röliyef Vadi tabanı	
Tahmini Yaş (Yıl)	Boy (m)	Tepe Çapı (m)	
585	33.5	K-G	D-B
		8.5	7.5
		d _{0,30}	d _{1,30}
		398	368
		d _{0,30}	d _{1,30}
		127	117
Genel Görünüm:		Düzgün: X	Budanmamış: X
Gövde Özellikleri:		Dipte Çatal:	Çatal Yok: X
Sağlık Durumu		Sağlıklı: X	Tepe Çökmesi:
Mülkiyet Durumu:		Özel:	Tüzel:
Tescil Durumu ve Anıtsal Değeri		Devlet: X	
Tarihi veya Folklorik Değeri		Tescilli Değil. Tepe çapı ölçümü yapılmıştır. Şimdiki anıtsal Değer (ŞAD)= 78>38 olduğundan boyutsal anıt ağaç olarak ayrılması uygundur.	
Diğer Açıklamalar ve Öneriler		Yöre insanları tarafından “ulu ağaç” olarak nitelendirilmekte ve ağaçlardan dal vb, kesildiği zaman uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.	

Çizelge 3. Nolu Anıt Dalı Servi Ağacının Özellikleri

Tür Adı (Türkçe): Dalı Servi			
Önerilen Adı:		İl: Mersin	
Tür Adı (İngilizce): Mediterranean Cypress		İlçesi: Aydıncık	
Tür Adı (Bilimsel): <i>Cupressus sempervirens</i> <i>L. var. Horizontalis</i> (Mill.) Gord.)		Köy: Duruhan	
Ölçüm Tarihi: 15.09.2004		Orman İşletme Müdürlüğü: Gülnar	
Enlem:		Mevkii: Bucak mahallesi	
Boylam:		Bölme No: 184	
Yükselti (m) 615 m		Bakı Düz Arazi	
		Eğim (%) -	
		Röliyef Vadi tabanı	
Tahmini Yaş (Yıl)	Boy (m)	Tepe Çapı (m)	
605	32.5	K-G	D-B
		4.5	9.5
		d _{0,30}	d _{1,30}
		476	415
		d _{0,30}	d _{1,30}
		152	132
Genel Görünüm:		Düzgün: X	Budanmamış: X
Gövde Özellikleri:		Dipte Çatal:	Çatal Yok: X
Sağlık Durumu		Sağlıklı: X	Tepe Çökmesi:
Mülkiyet Durumu:		Özel:	Tüzel:
Tescil Durumu ve Anıtsal Değeri		Devlet: X	
Tarihi veya Folklorik Değeri		Tescilli Değil. Tepe çapı ölçümü yapılmıştır. Şimdiki anıtsal Değer (ŞAD)= 87>38 olduğundan boyutsal anıt ağaç olarak ayrılması uygundur.	
Diğer Açıklamalar ve Öneriler		Yöre insanları tarafından “ulu ağaç” olarak nitelendirilmekte ve ağaçlardan dal vb, kesildiği zaman uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.	

Sonuçlar

Ülkemizde bugüne kadar pek çok anıt ağacın tespiti yapılmıştır. Ancak, anıt ağaçların tespitinde kullanılan envanter yöntemlerinin farklılıklar gösterdiği görülmektedir. 1999 yılında; Kültür, Çevre ve Orman Bakanlıklarının ilgili birimlerinin katılımıyla anıt

ağaçların envanteri için ortak bir yöntemin kullanılması konusunda görüş birliği sağlanmış olmasına karşın, bu yöntemin, özellikle ölçüm hassasiyetine ilişkin açıklamalarının yetersiz olduğu gerekçesiyle standart bir yöntem olmadığı ifade edilmektedir (Genç ve Güner, 2003). Anıt ağaç envanterinde dikkat edilmesi gereken

önemli bir konu da, elde edilen bilgilerin sağlıklı, diğer ülkelerde aynı ağaç türleri için yapılan çalışmalarla karşılaştırma olanağı sağlayan ve yorum yapma (ağaca ve yetiştirme ortamına ilişkin) olanağı verecek şekilde kapsamlı olması gerektiğidir. Bu nedenle; karşılaştırma ve yorum yapma imkanı sağlayan sağlıklı bilgiler toplayan anıt ağaç envanterine ilişkin standart bir yöntemin belirlenmesi zorunludur.

Diğer bir konu da tespiti yapılan anıt ağaçların korunması ve bakımındır. Anıt ağaçlar; üstlendikleri bilimsel, kültürel ve psikolojik işlevleri nedeniyle, son yıllarda, hem doğa turizminin hem de folklorik ve mistik turizmin vazgeçilmez parçalarından biri haline gelmiştir. Buna karşın anıt ağaçlar, uzun yıllardır yaşanan doğa tahribatından da en çok etkilenen öğelerin başında gelmektedir. Anıt ağaçların zarar görmeden gelecek nesillere aktarılabilmesi için gerekli bakım ve koruma önlemlerinin yapılması zorunludur.

Yöre halkı tarafından ikiz katran olarak isimlendirilen Dallı servilerin ülkemizde kayıt altına alınan ağaçlar arasında en uzun boylu anıt servi ağaçları oldukları tahmin edilmektedir. Bugüne kadar özel bir koruma faaliyetine konu olmayan bu anıt ağaçların ileri ki yıllarda kesilmesini önlemek için mutlaka koruma altına alınması gerekmektedir. Nitekim bu faaliyetler zamanında yapılmadığı için bu iki anıt servi ağacının hemen yanında bulunan ve muhtemelen anıt ağaç olduğu tahmin edilen diğer bir servi ağacı kesilmiş ve cami inşaatında kullanılmıştır. Kalan iki servi ağacının başına da aynı hazin sonun gelmeyeceğini kim garanti edebilir?

Sonuç olarak; geçmişten günümüze kadar ulaşmış ve doğal mirasımızın en nadide parçalarından biri olan anıt ağaçların gelecek nesilleri zarar görmeden aktarılabilmesi için;

a-TSE tarafından hazırlanan ve yürürlüğe giren TS/3137 nolu standarda göre tespit ve seçimlerin yapılması;

b-Bu standart envanter yöntemine göre tüm anıt ağaçların tespitinin bir an önce yapılarak; gerek ülkemizdeki gerekse diğer ülkelerdeki benzer anıt

ağaçlarla karşılaştırma imkanı sağlayan sağlıklı bilgilerin toplanması;

c-Anıt ağaçların korunması ve bakımları ile ilgili olarak gerekli düzenlemelerin yapılması;

d-Anıt ağaçların envanteri, korunması ve bakımlarında görevlendirilecek uzman kişilerin eğitimi;

e-Bu doğal zenginliklerimizin turizme kazandırılabilmesi için gerek yurt içi ve gerek de yurt dışında tanıtımlarının yapılması gerekmektedir.

Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl:1, Sayı:4, s.4-15, Gümüşhane.

Kaynaklar

(1) Asan, Ü., 1998. Anıtsal Meşeler, Kasnak Meşesi ve Türkiye Florası Sempozyumu, 21-23 Mart, s.610-621, İstanbul.

(2) Genç, M., Güner, Ş.T., Gülcü, S., Bilir, N., 1998. Isparta Yöresindeki Anıt Ağaçlar, Isparta'nın Dünyu Bugünü Yarını Sempozyumu II, 16-17 Mayıs, Bildiriler Kitabı Cilt:2, s. 261-266, Isparta.

(3) Gümüş, C., Yavuz, H., 1994. Gümüşhane Örumcek Ormanlarında Bir Anıt Meşcere, Gümüşhane valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl:1, Sayı:4, s.4-15, Gümüşhane.

(4) Özkan, Z.C., 1990. Türkiye'de Doğu Ladini (*Picea orientalis (L) Link.*) Üzerine Dendrokronolojik Araştırmalar, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enst. 112s., Trabzon.

(5) Gümüş,C., Gül, A.U., Özkan, Z.C., Demirci, A., Yavuz, H., Eroğlu, M., Demirel, Ö., 1999. Doğu Karadeniz Bölgesindeki Anıt Ağaç ve Meşcerelerin Belirlenmesi, Tübitak Projesi, Proje No:TOGTAG-1516, 61s., Trabzon.

(6) Genç, M., Güner, Ş.T., 2003. Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği, İl Özel İdare Müdürlüğü, 322s., Isparta.

(7) Asan, Ü., 1991. Doğal Kültürel Miraslarımızdan Anıt Ağaç ve Ormanlar, Yeşil Çevre.22-24.

(8) Asan Ü., 1987. Türkiye Ormanlarında Saptanabilen Anıt Nitelikli Ağaçların Dünyadaki Benzerleriyle Karşılaştırılması, İ.Ü Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Cilt: 37, Sayı:2, s.46-65.

(9) Boydak, M., 1988. Türkiye'de Sedir, Ardiç ve Kızılcımda Yeni Saptanan Anıt orman ve Ağaçlar, İ.Ü Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Cilt:38, Sayı:2, s.54-68.

(10) Yaltrık, F., 1994. Tarihi ve Anıtsal Nitelikte Ağaç ve Ormanlarımız, Sandoz dergisi, Sayı:4, s.11-18, İstanbul.

(11) Boydak, M., Asan, Ü., 1997. Monumental Trees and Forests (The Cultural and Natural Heritage of Whole mankind) XI. World Forestry Congress, 13-22 October 1997, Antalya, Turkey.

(12) Tatlı, A., Küçükkaraca, B., Akan, H., Çelik, H., Coşkun, F., 2000. Kütahya'nın Anıt Ağaçları, Kütahya valiliği, Çevre Koruma Vakfı Yayını, 231s., Kütahya.

(13) Kavgacı, A., 2002. Türkiye'nin Anıt meşeleri ve Yeni Bir Anıt meşe (çeçe Sultan Meşesi), İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri:B, Cilt:52, Sayı:1, s.133-142.

(14) Kayacık, H., 1966. Adi Servi (*Cupressus sempervirens L.*) nin Türkiye'deki Coğrafi Dağılışı Üzerine Araştırmalar, İ.Ü Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Cilt:16, Sayı:1, s.39-65.

(15) Neyişçi, T., 1989. Beşkonak Saf Servi (*Cupressus sempervirens L.*) Ormanında Ekolojik Araştırmalar, Ormanlık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Raporlar Serisi:43, s.49-76.

(16) Anonim, 2003. Çevre ve Orman Bakanlığı Milli Parklar Genel Müdürlüğü.

(17) Anonim, 2004a. Ormanın Anıtları, tb-yayın.gov.tr/basili/2001/orman-anitleri adresinden 27.09.2004 tarihinde saat 09:00 da alınmıştır.

(18) Anonim, 2004b. Lefkoşa'nın Asırlık Ağaçları, Güvenlik Kuvvetleri Dergisi, Sayı:60, Haziran sayısı, K.Kıbrıs.